

РОЗДІЛ 6. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

МІЖСОБИСТІСНІ ВЗАЄМИНИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

STUDENTS' INTERPERSONAL RELATIONSHIPS IN THE CONDITIONS OF THE TEACHERS TRAINING UNIVERSITY POLY CULTURAL ENVIRONMENT

У статті розглядаються питання педагогічних принципів, функцій, цілей міжкультурної освіти, метою якої є формування особи, готової до життєдіяльності в мультикультурному середовищі, до життя в мирі й злагоді з людьми різних націй, а також до розвитку мультикультурної рівноваги в освітньому процесі. Положення про підготовку фахівців повинні ґрунтуватися на пріоритетах загальнолюдських цінностей, необхідності розвитку комунікативної мультикультурної компетентності, планетарного мислення, розуміння й відчуття особи як невіддільної частини єдиного, взаємопов'язаного світу, формування позитивних міжособистісних стосунків студентської молоді в багатонаціональному середовищі. Тобто вища школа має бути сконцентрована на виконанні головного завдання – виховати не лише висококваліфікованого у своїй галузі знань фахівця, а фахівця такого рівня політехнічної культури, який буде здатний реалізувати позитивні міжособистісні стосунки в умовах полікультурного середовища. Стаття присвячена вивченню напрямів, у яких розвивається полікультурна освіта. Акцентовано увагу на тому, що у формуванні комунікативної компетентності завжди надавалося велике значення знанням культурного етикету як важливого компонента створення бази знань й освітньої картини життя особи, регулятора й кореляційного процесу міжособистісних стосунків. У статті обґрунтовано необхідність акцентування уваги на міжкультурній освіті як засобі соціалізації особи в полікультурному середовищі в освітньому процесі, соціальна значущість і практична необхідність формування в студентів міжособистісних стосунків у полікультурному середовищі у вищих педагогічних навчальних закладах.

Ключові слова: полікультурна освіта, вищий навчальний заклад, міжетнічна культура, концепція кроскультурної освіти, процес навчання та виховання; міжособистісні стосунки, міжкультурна толерантність, ідеї гуманізму, процес глобалізації, національна етнічна проблема.

The article covers the issues of pedagogical principals, functions, aims of cross cultural education, the aim of which is a formation of the person who is ready for the vital activity in a multicultural environment, to live in peace and consent with people of different nations and also to develop multicultural balance in the educational process. Provisions in the specialist' training must be based on the priorities of the universal values, the need to form a communicative multicultural competence, planetary thinking, understanding and the feeling of the personality like an integral part of a single and interconnected world, the formation of positive interpersonal relations of student youth in a multi-ethnic environment. That is, the higher school should be focused on the solution of the main task – to educate not only a specialist of high for his branch of knowledge qualification but a specialist of a polytechnic culture, who is capable of implementing positive interpersonal relationships in the conditions of multicultural environment. The article is devoted to further admitting of directions in which cross cultural education develops and is focused on the fact that in the formation of communicative competence there was always attached high status of cultural etiquette knowledge as an important component of creating knowledgebase and educational picture of the individual life, the current regulator and correlative process of interpersonal relationships.

It is also devoted to substantiation of the necessity of accentuating attention to cross cultural education as means of personality socialization in multicultural environment in the educational process, discusses the social importance and practical necessity of the formation of students interpersonal relations in a multicultural environment at higher pedagogical educational institutions.

Key words: cross cultural education, high educational establishment, cross ethnic culture, conception of cross cultural education, process of studying and upbringing; inter personality relations, cross cultural tolerance, humanism ideas, process of globalization, national ethnic problem.

УДК 378.017.924:316.613
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/26.35>

Кірсанова С.С.,
асистент кафедри іноземних мов
Мелітопольського державного
педагогічного університету імені
Богдана Хмельницького

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Процеси інтеграції, глобалізації, що відбуваються в сучасному світі, призводять до зростання інтенсивності зіткнення різних точок зору, культур. Разом із тим у світі є протилежні погляди на людське суспільство: виникають ідеї націоналізму, шовінізму й культурної винятковості, створюються різні теорії, що базуються на ідеї соціальної нетерпимості.

Вища школа в Україні переживає процес модернізації, який пов'язаний із входженням в європейський

простір і скерований на збереження національних традицій вищої освіти, підготовку фахівців міжнародного рівня й високодуховних людей, здатних до ствердження та збагачення духовних цінностей. Це зумовлює необхідність у розробленні нових наукових підходів до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах педагогічного напрямку в умовах полікультурного простору, гостру потребу в міжкультурних комунікаціях, що забезпечують духовну спрямованість планетарного виховання.

Особливого значення сьогодні набуває проблема формування міжособистісних взаємин студентської молоді в умовах полікультурного середовища педагогічного університету. Саме вчитель забезпечує в суспільстві відтворення й трансляцію духовних цінностей, здійснює духовний зв'язок поколінь і передає духовний досвід людства.

Розв'язання проблеми формування толерантності в молодого покоління набуває істотного значення, оскільки в студентській молоді останніми роками поряд із високим інтелектом, глибокими знаннями, широким кругозором, активною моральною позицією, духовними запитами часом розвивається почуття своєї винятковості, зайва самовпевненість, прагнення до самоствердження, незалежності.

Студентський вік – особливий період розв'язання проблеми розвитку толерантних характеристик людини, що є сензитивним етапом морального дозрівання, під час якого відбувається подальше становлення самосвідомості й світогляду того, хто навчається, самооцінки й уявлення про себе самого, відзначається максимальна спрямованість на навколишній світ [3, с. 210].

Слід зауважити, що сьогодні надзвичайно важливою є необхідність урахування полікультурного простору, в якому виховується особистість як майбутній професіонал. Полікультурне середовище – це взаємодія культурних способів діяльності в різних сферах життя соціуму. Включення в систему вищої освіти підсистеми формування міжособистісних взаємин студентської молоді в умовах полікультурного середовища педагогічного університету узгоджується з загальними тенденціями реформування змісту освіти, позначеннями в нормативно-правових документах, концепціях освіти, поглядами теоретиків і практиків вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз літератури й практичної діяльності свідчить про значну увагу до проблем розгляду педагогічних умов оптимізації формування міжособистісних взаємин студентської молоді в умовах полікультурного середовища педагогічного університету.

Упродовж останніх десятиліть вагомий внесок у розкриття проблеми формування міжособистісних взаємин студентської молоді в умовах полікультурного середовища педагогічного університету внесли І.Д. Бех, О.В. Дубовик, І.Ф. Лощенова, О.В. Сухомлинська.

Взаємодії як формі суб'єкт-суб'єктних відносин велику увагу приділяють такі вчені, як В.І. Андреев, Л.А. Байкова, Л.К. Гребьонкіна, Н.Д. Дьоміна, В.І. Журавльов, Є.В. Коротаєв, В.В. Кутьєв, В.П. Панюшкін, В.В. Рибалко, В.А. Семиденко, М.П. Шульц та інші.

Проблему полікультурного виховання досліджують Н.М. Воскресенська, Н.І. Ганнусенко, З.Т. Гасанов, В.С. Заслуженюк, Г.Г. Філіпчук.

Серед різноманітних науково-педагогічних розвідок останніх років на особливу увагу заслуговує ідея продуктивної сучасної освіти (М.І. Башмаков, І. Бем, Г.П. Васянович, Н.Б. Крилова, Н.Г. Ничкало, Л.О. Савенкова, М. Сікорова, С.О. Сисоєва, Й. Шнейдер, Л.О. Хомич та інші), що передбачає встановлення паритетно-партнерських взаємин на всіх рівнях взаємодії. Проблему продуктивної взаємодії в контексті міжособистісного спілкування досліджували зарубіжні вчені М. Аргіл, Г. Баннер, Е. Врегг, П. Екман, Х. Кеннон, Д. Крістал, Б. Скінер та інші.

Особливе місце в ряду робіт, що розкривають розуміння освітнього середовища, посідає підхід, розроблений В.І. Слободчиковим, який спирається на два різних сенси самого поняття «середовище»: 1) «як сукупність умов, обставин, оточення індивіда й відповідно кордон, який визначається масштабом захисту від середовища та його утилізації (здатності до асиміляції й акомодациї»; 2) як середовище, що тлумачиться через «інший ряд уявлень, де середовище є середина = серцевина, зв'язок = середостіння, засіб = посередництво» [8, с. 108].

Освітнє середовище – частина соціокультурного простору, зона взаємодії освітніх систем, їхніх елементів, освітнього матеріалу та суб'єктів освітніх процесів. Полікультурний освітній заклад як локальне соціальне утворення є модулем цілісного полікультурного освітнього простору. Це не просто інститут формування знань, умінь, навичок й організації виховного процесу впливовості, в якому здійснюється об'єднання загальнокультурного, соціального, власне освітнього й особистісного [3, с. 157].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на посилення інтересу до виховного процесу у вищій школі, який пов'язаний зі зміною парадигми освіти ХХІ століття, досягнення сучасної гуманітарної науки про людину як найвищу духовну цінність, проблема виховання духовних цінностей у студентів педагогічних закладів все ще залишається недостатньо вивченою й недостатньо технологічно розробленою. Актуальність визначеної проблеми й об'єктивна потреба суспільства й педагогічної науки в її методологічному, теоретичному та практичному розробленні зумовили вибір теми дослідження.

Попри всю безсумнівну наукову й практичну значущість досліджень, їхню важливість у розв'язанні актуальних проблем педагогічної науки, сьогодні відсутній науково обґрунтований підхід формування міжособистісних взаємин студентської молоді в умовах полікультурного середовища педагогічного університету.

Таким чином, недостатня теоретична розробленість названої проблеми, що має особливу

психолого-педагогічну значущість, викликає суперечність між потребою суспільства в системі соціальних установок, орієнтованих на позитивні міжособистісні взаємини, та відсутністю адекватно розробленої системи формування цих взаємин в умовах полікультурного середовища педагогічного університету.

У зв'язку з цим виникає проблема, пов'язана з необхідністю наукового обґрунтування педагогічних умов формування міжособистісних взаємин студентської молоді в умовах полікультурного середовища педагогічного університету.

Актуальність порушеної теми, доцільність наукового обґрунтування психолого-педагогічних основ формування міжособистісних взаємин студентської молоді в умовах полікультурного середовища педагогічного університету зумовили вибір теми нашого дослідження, об'єктом якого є процес формування міжособистісних взаємин студентської молоді, а предметом – педагогічні умови формування міжособистісних взаємин студентської молоді в умовах полікультурного середовища педагогічного університету.

Мета статті. Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробленні та апробуванні педагогічних умов формування міжособистісних взаємин студентської молоді в умовах полікультурного середовища педагогічного університету.

Провідна концепція дослідження полягає в розгляді формування міжособистісних взаємин студентської молоді в умовах полікультурного середовища педагогічного університету.

Виклад основного матеріалу. Феномен полікультурності став предметом дослідження в педагогіці з 60-х років ХХ століття. Закордонною педагогічною наукою накопичено багатий фонд щодо полікультурності. Наші вчені почали розробляти полікультурну педагогіку в 1990-ті роки. Опубліковано багато статей, де обговорюються окремі питання про суб'єкти, функції, склад і цілі полікультурного виховання. Одне з перш нормативних трактувань терміна «полікультурне виховання» дано у 1977 р. У ньому говорилося, що це виховання, яке містить організацію та зміст педагогічного процесу, де присутні дві чи більше культури, які відрізняються за мовною, етнічною, національною ознакою. Далі було визначено, що полікультурне виховання фокусується на декількох педагогічних принципах, а саме: виховання людської гідності, виховання для існування соціальних груп різних рас, релігій, етносів разом на одній територіальній одиниці, виховання толерантності й готовності до взаємної співпраці. Потім учені визнали, що полікультурне виховання має три групи цілей, які можна означити поняттями «плюралізм», «рівні права» та «єднання». Перша – про повагу культурного різноманіття, друга – про рівні права на освіту

й виховання, а третя – про формування духу спільних політичних, економічних, духовних цінностей.

Для виконання зазначених завдань потрібно звернути серйозну увагу на середовище освітнього закладу (в нашому випадку вишу), щоб воно стало місцем можливої культурної дискусії, дало змогу студентам пережити особистісні відмінності, сформувати систему цінностей, пов'язаних з реальністю моделі світу; дати уявлення про найважливіші життєві проблеми людини й людства в цілому, сформувати особистісні якості, необхідні людині для її інтеграції в іншу культуру, навички толерантної поведінки в полікультурному суспільстві. Простір вищої школи виконує ряд функцій, головними з яких є соціально-адаптаційна, культурологічна й виховна.

Ставлення до студента як до соціально зрілої особистості, носія наукового світогляду передбачає врахування того, що світогляд – система поглядів людини не лише на світ, але й на своє місце в ньому. Іншими словами, формування світогляду студента означає розвиток його рефлексії, усвідомлення себе суб'єктом діяльності, носієм певних суспільних цінностей, соціально корисною особистістю [6, с. 56].

Своєю чергою це зобов'язує викладача думати про посилення діалогічності навчання, спеціальної організації педагогічного спілкування, створення для студентів умов можливості відстоювати свої погляди, цілі, життєві позиції в процесі навчально-виховної роботи в навчальному закладі (І.А. Зимня).

Цей період становлення особистості людини вирізняється складністю становлення особистісних рис (Б.Г. Ананьєв, Н.Ф. Головатий, М.Г. Дзугкоєва, А.В. Дмитрієв, В.Т. Лісовський та інші). Характерною рисою морального розвитку в цьому віці є посилення свідомих мотивів поведінки. Помітно зміцнюються ті якості, яких бракувало повною мірою в старших класах, – цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціативність, уміння володіти собою. Підвищується інтерес до моральних проблем (мети, способу життя, обов'язку, любові, вірності тощо) [2, с. 134].

Толерантна особистість намагається розібратись у своїх перевагах і недоліках, ставиться до себе критично й не прагне в усіх своїх неприємностях звинуватити оточення; відчуває себе в безпеці, тому не прагне захиститися від інших людей; не перекладає відповідальність на інших, завжди готова відповідати за свої вчинки; бачить світ у всьому його різноманітті; орієнтована більше на себе в роботі, творчому пошуку, роздумах, у проблемних ситуаціях; соціально чутлива, вміє формулювати правильні судження про інших людей, адекватно оцінює як толерантних, так і інтолерантних людей; не прагне до переваги над іншими; воліє жити у вільному демократичному суспільстві.

Висновки. У статті охарактеризовано поняття «полікультурне виховання», проаналізовано причини виникнення цього терміна, характер розвитку й розроблення поняття «полікультурна педагогіка», висунуто принципи та цілі, розкрито актуальність полікультурного виховання в контексті проблем сьогодення.

Модель випускника вишу розуміється нами як якийсь ідеал, який може бути досягнутий в разі реалізації структурно-функціональної моделі формування толерантності. Водночас успіх виконання цього завдання залежить від бажання й уміння професорсько-викладацького складу вищого навчального закладу наблизити реальні результати до бажаних.

Перспективи подальших розробок: заплановано провести апробацію моделі формування міжособистісних взаємин студентської молоді в умовах полікультурного середовища педагогічного університету. Буде перевірено ефективність педагогічних умов формування міжособистісних взаємин студентської молоді в умовах полікультурного середовища педагогічного університету. Буде вперше визначено теоретико-методологічні основи формування міжособистісних взаємин студентської молоді в умовах полікультурного середовища педагогічного університету, представлено новий концептуально-методичний підхід до формування міжособистісних взаємин студентської молоді як складової частини цілісної структурно-процесуальної моделі підготовки майбутніх вчителів на основі системно-цілісного, особистісно-діяльнісного, інтегративного, культурологічного,

антропологічного, контекстного, методологічного підходів, сучасних теорій професійної підготовки, буде розроблено методичку діагностики сформованості досліджуваної якості, уточнено поняття міжособистісних взаємин студентів, подальшого розвитку набуває проблема підготовки сучасної молоді до професійної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Борисенков В.П. Вызовы современной эпохи и приоритетные задачи педагогической науки. *Педагогика школьная*. 2014. № 1. С. 3–9.
2. Волкова Н.П. Педагогіка : навчально-методичний посібник. Київ: Академія, 2001. 406 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
4. Джуринский А.Н. Педагогика в международном мире : учебное пособие для студентов вузов. Москва : ВЛАДОС, 2010. С. 103–104.
5. Иванова Н., Мнацаканян И. В поликультурном мире. *Высшее образование в России*. 2013. № 1. С. 140–145.
6. Кузьменко В.В., Гончаренко Л.А. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи : навчально-методичний посібник. Херсон : РІПО, 2006. 92 с.
7. Макаев В.В., Малькова З.А., Супрунова Л.Л. Поликультурное образование – актуальные проблемы современной школы. *Педагогика*. 1999. № 4. С. 3–10.
8. Слободчиков В.И. Психология развития человека : учебно-методическое пособие. Москва : ПСТГУ, 2013. 400 с.
9. Тайчинов М.Г. Развитие национального образования в поликультурном, многонациональном обществе. *Педагогика*. 2012. № 2. С. 15–19.